

VALLOMÁS EGY HAJDANI TALÁLKOZÁSRÓL

A Kosztolányi nevet még gyermekkoromban tanultam meg, amikor elsős gimnazista voltam Szabadkán, de ez még nem a költőé, hanem édesapjáé volt, aki a gimnáziumot igazgatta, s akire mi, kisdíákok úgy néztünk fel, mint ahogy a régi hellének tekinthettek Zeuszra; ha olykor-olykor a tízperces szünet után ott állt a lépcsők olümposzi magasságában, a zúgó gyereksereg áradata megtorpant, pillanatok alatt halálos csend támadt, s úgy vonultunk el a lábánál osztályaink felé, hogy még a szemünket sem mertük ráemelni. Persze, a szabadkai gimnáziumban már hallottam fiának, a költő Kosztolányi Dezsőnek nevét is, hiszen egykor ő is oda járt, de a költő akkor még inkább csak homályos sejtésemben élt, semmint tudatomban. Különben is a szabadkai gimnáziumban eltöltött első félév még ma is inkább hagymázos álomként él bennem, semmint tudatosan, hiszen kétféle súlyos betegségem, a szívbillentyű-tágulás és a lázas éjszakákkal járó tudócsúcshurut, a valóságos életet szinte eltemette tüzes hullámaival. Ha akkor a család orvosának, Török Béla doktornak ajánlására apám sürgősen el nem visz egy évre az erdélyi hegyekbe, az alföldi város pora és nyomasztó levegője bizony aligha hagyott volna életben.

Kosztolányi Dezső költészetével jóval később, a pécsi főreálban ismerkedtem meg, s *A szegény kisgyermek panaszaival* is, de hogy annak bővölete annyira fábul ejtett, gondolom, abban szabadkai gyermekkoromnak is nagy része volt, hiszen ezek a versek a saját gyermekkoromat támasztották fel, Szabadkának és Palicsnak azt a másik, mindmáig bennem élő légkörét, amelyet olyan művészettel revelált Kosztolányi lírája. Így történt aztán, hogy amikor Pécsen, 1920-ban, első verseskönyvem megjelent, *A visszatérő mesék* c. versemet Kosztolányi Dezsőnek ajánlottam, »aki egy röpke percre az én gyermekkoromat is feltámasztotta.« Persze, nem tagadom, ez a »röpke perc« egész életre szóló volt, s még akkor sem tudtam elhalványítani magamban, amikor a húszas években bizony sokáig nehezteltem Kosztolányira, a *Pardon* rovat szerkesztőjére, amely olyan fullánkosan támadt a tragikusan végződő munkásmozgalomra, amelyben én is részt vettem. Sok évnél kellett elteltnie, amíg — immár a költő életének vége felé —, 1936-ban, a debreceni Ady Társaság kiadásában első magyarországi verseskönyvem, az *Életív* megjelent, s leküzdve magamban a régi bántó emlékeket — felkerestem Kosztolányit. Jól ismertem a budai kis házat, ahol lakott, hiszen a Bátyasétányról gyakran ereszkedtem alá a fedett lépcsőkön a villamos felé, s ilyenkor elnézegettem, amint a Logodi és Tábor utca sarkán hajóorrként meredt elő. Egyik legszebb versében, a *Hajnali részegségben* meg is énekelte a házat, a Logodi utcát és környékét, sőt most, hogy emlékezetem visszakalandozik egyetlen látogatásomra, eszembe is jut ez a vers, melyet a költő nem sokkal halála előtt írt.

Gyorsan le is emelem polcomról a háború és életem viharaiából oly csodálatosképpen megmaradt kötetet, s újból átfutom ezt a verset, döbbenet, hogy Kosztolányi már ebben a versében milyen tisztán látta a képet, amelyet

én a valóságban láttam viszont, amikor — alig egy évtizeddel később — Buda romjai közt bolyongtam és a Logodi utca sarkán rámeredtem a megvalósult verssorokra:

»... A ház is alszik, holtan és bután,
mint majd száz év után,
ha összeomlik, gyom virít alóla,
s nem sejtí senki róla,
hogy otthonunk volt-e vagy állat óla...«

Igen, a kötet megmaradt, éppoly csodálatosan, mint a mellette meghúzódo másik amelyet Fajcsy Zsilinszky Endre dedikált 1941. március 24-én (*Helyünk és sorsunk Európában*), s amelynek címlapján magyarok és délszlávok sorsa fonódik egyben. Hát mégsem egészen közhely ama jól ismert latin mondás a könyvek sorsáról: Habent sua fata...

No de térjünk vissza 1936-ra, abba az esztendőbe, amikor Debrecenben az én *Életív* c. kötetem megjelent, nem sokkal Kosztolányi Dezső összegyűjtött verseskönyve után (1907—1935). Akkor már tizenhét évi kisebbségi sors volt mögöttem, sőt bennem is («Lám, idegenből idegenbe jöttem»... írtam egyik akkori versemben), s még inkább megerősödött a »csakazértis« öntudatom, hogy a »beérkezett nagyokhoz« sohase törleszkedjem. Nyilván ennek is része volt abban, hogy Tápai Szabó László, a Pesti Napló csillagos cikkének írója, aki a harmincas évek elején nagy rokonszenvvel kísérte a jugoszláviai magyar irodalom kibontakozását és elismeréssel írt a *Mindent legyűő fiatalság*, valamint a *Tűzharag* c. verseskönyvemről, többször is szólt: keressem fel egyszer a »szabadkai« Kosztolányit, aki minden bizonnyal szívesen fogad, de én sokáig halogattam ezt a látogatást. A debreceni verseskönyv megjelenése után azonban mégiscsak rászántam magam. Miután előbb telefonon jelentkeztem, becsengettem a Logodi utcai kis házba. Átadtam neki a hajdani kis pécsi verseskönyvet, s benne az ajánlós verset. Akkor már Kosztolányi egész lakása az orvosságzag nehéz illatát árasztotta, s a költő is nagyon halkán és nehezen beszélt, de a szemében a megértés közvetlen tűzét láttam felcsillanni. S mikor megjegyezte, hogy szívesen ír majd a könyvről, bennem egyszerre feltámadt az irodalomszervező és a lapszerkesztő, s hirtelen előrukkoltam a kéréssel:

— Én csak egy-két rövid mondatot kérek. A könyvet a budapesti Studium hozza forgalomba, s a borítólapra kérek egy »slejfnit«, ahogy ezt szaknyelven mondják.

Kosztolányi elmosolyodott. Bólintott.

— Meglesz. De előbb elolvasom az egész kötetet. Maga pedig fogadja szívesen ezt a könyvet.

S leemelte polcáról *Összegyűjtött költeményeinek* zöld vászontáblás kötetét, asztalhoz ült és zöld tintával a következő ajánlást írta be:

»Csuka Zoltánnak szeretettel:
Kosztolányi Dezső
Bp. 1936.«

S néhány nap múlva megérkezett a Látható Baross téri szerkesztőségébe a zöld tintával írt levél, s benne a »rezümé« az *Életív*ről. Én megcsináltattam a »slejfnit«, s az rákerült a kötetre. Sokáig őriztem, de életemben

jó, néhány hullám söpört végig a leveleimen, könyveimen, s az eredeti kéziratot is elsöpörte valahová. Utolsó mondatára azonban pontosan emlékszem: »Csuka Zoltán költő«.

Persze, ez sem sokat segített. Az irodalomszervező, folyóiratszerkesztő és műfordító mögött mindig háttérben maradt a költő, hiába »fedezte fel« Szenteleky Kornéltól és Tápai Szabó Lászlótól kezdve a debreceni Juhász Gézáig, aztán Benedek Marcellen át egészen az újvidéki Juhász Gézáig, Bori Imréig és legújabbán Czine Mihályig jó néhány »értő«, még ma sem dicsekedhetem azzal, hogy költészetemet ismerik. Talán az irodalomszervezőt és műfordítót inkább. S jól van ez így is. Nemrég egy versem elején ezeket a sorokat írtam: »Meg kell halnod, hogy élj, mondotta borongó homlokú múzsám«.

De most, hogy elrévedek kissé a múlton, a Logodiu utcai találkozáson, felötlik bennem valami más is. Ez a mi első és utolsóinak maradt késői találkozásunk kevéssel a költő halála előtt történt ott a budai kis házban. S most jövök rá, hogy Kosztolányi akkor alig ötvenegy éves volt. S én nem sokkal több, amikor sokéves távollét után — sose hittem volna — a Hádeszből visszatértem az életbe. A másodikba, vagy harmadikba, ki tudja. Mert az embernek több élete is lehet. Két hónap múlva ennek már húsz esztendeje. De én ebben a húsz évben többet dolgoztam, több könyvet, verset írtam, s főleg több művet fordítottam, mint azelőtt harmincban. Csak a délszláv irodalomból százat, hogy az oroszról, bolgárról ne is szóljak. Nincs tehát okom panasza. »Halál, hol a te fullánkod, pokol, hol a te diadalmaid?«